

**DN. DVRANDI|| à Sancto Portiano, in Senten=||tias
Theologicas Petri Lombardi|| Commentariorum libri||
quatuor.||**

Durandus <de Sancto Porciano>

Antverpiæ, 1567

Quæstio tertia. Vtrum habitus faciat aliquid determinationem actus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72607)

militer minor manifestia est, quia habitus acquisitus non est lumen sub quo aliquid cognoscatur. Supponitur etiam quod idem obiectum repræsentetur equaliter ante habitum & post, quia per idem medium repræsentatur. Potentia autem intellectiva non suscipit magis & minus, habitus etiam acquisitus non est dispositio necessaria ad recipiendum actum, quum actus præcedat habitum, quare &c.

7 Item patet secundò sic. Si potentia & habitus facerent per se ad intentionem actus hoc esset, aut quia habitus intenderet potentiam quæ intentio exiret in actum intentionem, aut (ut quidam dicunt) potentia & habitus essent duo imperfecta agentia suppletoria vicem vnius perfecti agentis respectu actus intenti, in quem nullum istorum agentium per se esset sufficiens ad ipsum producendum. Primum non potest dici: quia potentia intellectiva non recipit intentionem & remissionem. Nec secundò potest dici, quia illa principia quæ æquè immediatè se habent ad aliquem actum, & propria virtute agunt, habent vniocè rationem potestatis respectu illius actus. Si ergo habitus & potentia se haberent, ut duo imperfecta agentia suppletoria vicem vnius perfecti agentis, quum ad hoc sequatur quod quilibet se habeat immediatè ad actum, & virtute propria (alioquin non essent duo agentia imperfecta suppletoria vicem vnius agentis perfecti modo quo ipsi ponunt) sequeretur quod ratio potentie vniocè conueniret potentie intellectiue & habitui. Hoc autem non est verum, quia quamuis habitus dicantur quodam potentie, tamen hoc non est secundum illam rationem, secundum quæ potentia actiua vel passiuua simpliciter dicta dicitur potentia, sed secundum alium modum prædictis distinctum, ut patet 5. Meta. Item principia quæ per se requiruntur ad actum quemcumque perfectum in aliqua specie videtur requiri necessariò ad quemlibet actum eiusdem speciei. Sed habitus non requiritur ad quemlibet actum eiusdem speciei cum actu sequente habitum. Quia actus præcedentes habitum, non sunt ab habitu, quum tamen sint eiusdem speciei cum actibus sequentibus, ergo &c. Minor iam patet. Probatio maioris. Primò per exemplum eorum, quia sicut acuties & durities requiruntur in securi ad intensè, vel velociter secare, ita requiruntur ad quodlibet secare. Secundò quia eorum dem effectuum secundum speciem differentium solum secundum intensum & remissum sunt eadem principia secundum speciem non differentia nisi secundum intensum & remissum solum. Et sic patet maior, & per consequens tota ratio, & primum principale.

cap. 11.

8 SECVNDVM principale patet, scilicet quod aliquis habitus maxime moralis potest facere per accidens quod actus sit intensior, quia illud quod facit obiectum appetitus videri conuenientius facit quod ipsum appetatur intensius, sed habitus moralis est huiusmodi, quare &c. Maior de se patet. Minor probatur, quia quum habitus moralis sit circa passiones appetitus sensitiui quarum varietas alterat corpus ab vna dispositione in aliam, nec moderatur nisi per actus alterantes corpus, sicut concupiscentia reprimitur per ieiunium. Iudicium autem de appetendis est secundum conformitatè ad appetentè, ideo alia apparent conuenientia vel disconuenientia dispositis per habitum virtuosum, & per habitum vitiosum. Nam dispositis per habitum virtuosum, puta per habitum temperantie apparent minus conuenientia delectabilia secundum tactum propter macerationem corporis, & repressionem caloris causatam ex actibus quibus causata fuit virtus, & contrariata per sequentes appaerant dispositis per habitum intemperantie, in quibus sunt alie dispositiones ex actibus intemperatis causate. Ex quo contingit quod per habitum temperantie delectabilia fugiuntur intensius, & appetuntur remissius. Et sic habitus temperantie vnum actum intendit, scilicet fugam delectabilium contrariantium rationi, sed alium remittit, scilicet prosecutionem eorum quæ non contrariatur rationi, propter quod intensio non est per se ab habitu, quia ab eodem non esset remissio, sed per accidens tantum modo quo dictum est.

9 AD primum argu. dicendum quod magis perfecti est perfectius agere, accipiendo vtrouique perfectionem eodem modo. Constat autè quod per habitum potentia non efficitur perfectior perfectione intentionis, nec potest & habitus supplet vicem vnius inferioris agentis, ut dictum

est. Et ideo non oportet quod potentia cum habitu causet actum perfectiorem secundum intentionem. Vtrum autem causet aliam perfectionem, patebit inferius.

10 Ad secundum argu. dicendum quod Philosophus loquitur de virtutibus moralibus, de quibus concessum est quod faciunt ad intentionem aliquorum actuum, & ad remissionem aliorum. Et vtrumque est per accidens.

QUESTIO TERTIA.

Vtrum habitus aliquid faciat ad determinationem actus.

Caiet. vbi supra.

DEinde queritur vtrum habitus aliquid faciat ad determinationem actus. Et arguitur quod sic, quia ut dicitur. 2. Ethic. Potentia est qua possumus, habitus verò quo bene vel malè possumus, sed bonum & malum sunt determinationes actus moralis, ergo habitus facit determinationem actus.

2 Item quum actus possit esse bonus vel malus, determinatio eius ad alterum eorum est ex potentia, vel ex habitu. Non ex potentia, cum illa quantum est de se, se habeat indifferenter ad vtrumque, ergo oportet quod sit ex habitu.

3 IN contrarium est, quia actus præcedens habitum est determinatè bonus, vel determinatè malus, ergo determinatio talis non est per se ab habitu, antecessè patet de se, quia habitus bonus non causatur nisi ab actibus bonis nec malus nisi ex actibus malis. Consequètia probatur, quia effectus non potest esse sine sua causa per se.

4 RESPONSIO. Præmittendum est quod alia est determinatio, vel indeterminatio potentie. Alia est determinatio, vel indeterminatio actus. Indeterminatio enim potentie est indifferencia eius, tanquam subiecti ad diuersos habitus, vel actus diuersos, quorum alterum recipiendò determinatur per ipsum formaliter: ita quod determinatè & determinabile differunt realiter, sicut forma & subiectum. Indeterminatio verò actus & eius determinatio est solum secundum rationem vniuersalis & singularis, non enim in rerum natura inuenitur aliquis actus qui non sit determinatus ad esse naturæ secundum singularitatem & ad esse moris secundum bonitatem, vel malitiam si sit delectatus. Sed secundum conceptum nostrum possumus intelligere actum in vniuersali, qui ut sic indifferenter se habet ad istum actum, vel illum, & ad bonum vel malum. Et sicut vniuersale non differt realiter à singulari in quo est, sic actus indeterminatus & determinatus non differt realiter, sed solum secundum conceptum, quia quod indeterminate concipitur, determinatè existit: ita quod sua realis existentia in rerum natura est sua realis determinatio ex se ipsa formaliter, & non per aliquid ipsi adueniens, & hoc quantum ad esse naturæ, sed determinatio actus ad bonum quantum ad esse morale non est ex sola singularitate suæ realis existentie (quia actus malus singulariter existit sicut & bonus.) Sed est formaliter ex conformitate ad rectam rationem & malitia ex difformitate ad rectam rationem, sicut ostensum fuit in 2. lib. Hoc præmissò patet primò quod potentia determinatur in se ipsa per habitum formaliter. Et secundò inquireretur an ipsa determinatur per habitum ad determinatum actum.

d. 34. q. 1. s. 2. licet
d. 38. q. 2.
lib. d. 40.
quæst. 1. s. 2.

5 Primum est de se clarum, quia omne subiectum quod est in potentia ad suscipiendum plura sibi inuicem incompossibilia recipiendò vnum eorum determinatur per ipsum, sic quod illo inexistente non potest recipere alterum: sed potentie rationales sunt in potentia ad recipiendum habitus bonos & malos, qui adinuicem sunt incompossibiles, ergo potentia quæ recipit vnum eorum determinatur per ipsum, sic quod illo inexistente non est indifferens ad recipiendum alterum. Sed quia habitus ordinem habet ad actum, ideo videndum est an determinet potentiam ad producendum determinatum actum.

6 Et dicendum est quod ad determinationem actus in esse naturæ nihil facit habitus bonus vel malus. Cuius ratio est, quia effectus communis requirit causam communem, sed determinatio actus in esse naturæ, quum sit suæ singularitas realis, est effectus communis omni actui existenti in rerum natura, siue sit ante habitum, siue post, siue sit bonus, siue malus, ergo causa talis determinationis

est communis omnibus actibus sine quacumque exceptione: habitus autem non est sic communis etiam generaliter acceptus, quum ante habitum sint actus predicto modo determinati, & multominus acceptus in speciali, quare &c. Et hæc ratio non solum probat quod habitus non sit causa per se talis determinationis actus. Sed etiam quod nullo modo determinet vel inclinet potentiam ad actum sic determinatum, quia nihil determinatur, nec determinari potest ad id quod est omnibus commune: determinatio enim fit ad aliquid speciale, sed singularitas est communis omnibus actibus in rerum natura existentibus, ergo nulla potentia determinatur ad producendum actum singularem. Item ad illud ad quod potentia est sic determinata de sua natura, quod non potest in oppositum non indiget aliquo determinante. Sed quilibet potentia ex sua natura est sic determinata ad producendum, vel recipiendum actum singularem quod nullo modo potest in oppositum. Actus enim vniuersalis nec produci potest, nec recipi, ergo nulla potentia potest determinari ad producendum vel recipiendum actum determinatum determinatione singularitatis, quæ est secundum esse naturæ.

7 De determinatione autem actus ad bonum vel ad malum secundum esse morale est dicendum. Ad hæc enim determinationem quævis nihil faciat habitus per se, facit tamen per accidens. Quod enim habitus non faciat per se ad talem determinationem patet, quia bonitas & malitia actus moralis consistunt in conformitate, vel difformitate eius ad rectam rationem, ut ostensum fuit in 2. lib. Conformitas autem & difformitas sunt respectus seu relationes ad quas non est per se & immediate aliqua actio, sed solum mediante fundamento, ut patet ex 5. Physicorum. Et ideo nihil potest esse per se causa talis conformitatis, vel difformitatis, seu bonitatis vel malitæ, nisi illud quod est per se causa entitatis actus secundum esse naturæ quæ est fundamentum talium. Constat autem quod habitus non est causa per se entitatis actus secundum esse naturæ, quia nullus effectus potest esse sine sua causa per se, sed actus qui sunt ante habitum sunt determinati entitatis, in qua fundatur conformitas ad rectam rationem, vel difformitas ad eandem, actus enim quibus generatur habitus bonus sunt determinati boni. Et illi quibus generatur habitus malus, sunt determinati mali, ergo habitus non est per se causa talis determinationis.

8 Quod autem faciat saltem per accidens ad talem determinationem potentie respectu actus patet, quia talis determinatio est per se ab obiecto, vel non sine obiecto. Conformitas enim vel difformitas actus moralis ad rectam rationem attenditur secundum obiectum, ut probatum fuit in 2. lib. di. 18. qu. 1. Illud ergo quod facit ad hoc quod determinatum obiectum proponatur potentie, facit ad determinationem actus, sed habitus est huiusmodi, ergo &c. Minor declaratur. Et primo de habitibus cognitiuis ut postea melius appareat in habitibus moralibus, habitus enim cognitiui distinguuntur per obiecta & media, sicut scientia & opinio, quia scire est per medium demonstratiuum, opinari autem per medium probabile. Quum igitur ex frequentatione determinantur actuum firmentur in nobis habitus, qui non sunt aliud quam dispositio qua disponimur ad rememorandum talia cum assensu, ideo post habitum generatum sumus dispositi, ut nobis ex modica occasione occurrat determinata obiecta, & determinata media, quibus per priores actus assensimus, & sic sunt in nobis determinati actus. Ad cuius ampliolem determinationem aduertendum est quod cum primo proponitur nobis aliquod obiectum complexum non statim assensimus, sed indifferenter nos habemus ad veramque partem, quousque per aliquod medium determinemur ad alteram, facta autem determinatione per aliquod medium, per quod determinate assensimus alicui conclusioni ex frequentatione talis actus causatur, & firmatur in nobis habitus, qui est in memoria, per quam quum volumus presentatur nobis tale determinatum obiectum cum determinato medio, quo presentato iam amplius non dubitamus, nec inquirimus, sed determinate assensimus illi parti, cui prius frequenter assensimus non ignorantes, sed memorantes priores assensus. Et hic modus determinationis respicit habitus intellectuales. Verumtamen talis determinatio non est per se ab habitu,

quia habitus non est obiectum, nec representatiuum obiecti, sed est consuetudo firmata, qua vnus post aliud presentatur potentie intellectui eo ordine quo fuerunt presentata in actibus, ex quibus generatus est habitus: habitus autem morales non determinant potentias ad actus hoc modo. Quia obiectum non proponitur appetitui intellectiuo vel sensitiuo, nisi mediante potentia cognitiua, ad cuius determinationem sequitur determinatio appetitus. Quum enim simul acquiratur prudentia cum virtute morali, & e contrario, ut infra patebit, sic habitus prudentie facit ad determinationem actus intellectus practici modo quo dictum est, sic facit ad determinationem actus appetitus, hoc tamen addit habitus moralis, quod obiectum appetitus, hoc magis conueniens, vel minus disconueniens causato habitu quam prius, ut supra dictum est. qu. 2. huius distinctionis. Et ideo ad tale obiectum facilius determinatur appetitus, quamuis sine hoc determinaretur, sed de facilitate non queritur nunc, quia statim de ea queretur.

9 Ad primum argumentum dicendum quod per habitum possumus bene vel male modis quibus dictum est, scilicet ostensione determinati obiecti, quantum ad habitus cognitiuis & apparentia eius sub ratione conuenientioris boni, quantum ad habitus morales.

10 Ad secundum dicendum quod determinatio actus est non a potentia, nec ab habitu per se, sed ab obiecto & medio, quantum per accidens fit ab habitu modo quo dictum fuit.

QVÆSTIO QVARTA.

Vtrum habitus faciat aliquid ad facilitatem actus.

Cæter. ubi supra.

Postea queritur, vtrum habitus faciat aliquid ad facilitatem actus. Et videtur quod sic, quia quod fit delectabilius, fit facilius. Sed actus post generatum habitum elicitur delectabilius, ut patet in 2. Ethicorum, ergo elicitur facilius.

2 Item omnis difficultas causatur ex aliqua resistenti, sed obiectum minus disconueniens appetenti minus resistenti fit appetitui, ergo facilius appetitur: habitus autem bonus facit quod bonitas rationis apparet homini minus disconueniens, ut patet ex præcedentibus, ergo &c.

3 IN contrarium est quod habitus virtuosus circa bonum & difficile. Sed si per habitum tolleretur bonitas actus iam habitus virtuosus non prodesset, sed obesset: ergo si per habitum tollatur difficultas, habitus bonus plus obest, quam prodest.

4 RESPONSIO. Circa questionem istam videnda sunt duo. Primum est, an facultas de qua procedit questio, sit conditio actus, an habitus actum. Secundum est, an talis facultas fiat per habitum: & ex his tertio concludetur quoddam correlarium.

5 QVANTVM ad primum sciendum est quod cum facultas sit conditio respectiva agentis ad actum, vel e contrario, ista facultas potest confurgere quandoque ex parte actus & obiecti solum, sicut eidem homini æqualiter disposito facile est portare quinquaginta, & difficile est portare centum, quæ varietas nullo modo est ex parte portantis, qui secundum se vniformiter dispositus est, sed solum ex varietate actuum quæ habent ex varietate obiectorum. Similiter eidem virtuosus facilius est & delectabilius abstinere quam tristitia sustinere ut dicitur in 3. Ethicorum. Quandoque verò facultas, vel difficultas tota confurgit ex parte agentis sicut facilius est foris portare decem, quam debili. Quæ varietas nullo modo est ex parte actus, vel obiecti quod est penitus vnum & idem. Sed ex parte portantis qui est aliter & aliter dispositus.

6 Questio autem nostra querit de maiore facilitate quæ habet homo post habitum quam ante respectu eiusdem actus secundum speciem. De qua dicendum est quod ista facultas tota confurgit ex dispositione agentis, nec est in aliquo ex parte actus, propter quod debet dici conditio vel modus agentis & non actus. Et quod ita sit probatur dupliciter. Primum sic, quando duo actus sunt omnino & penitus conformes quantum ad omnia quæ sunt in ipsis. Si vnus eorum sit facilis & alter difficilis, vel vnus facilior altero, necesse est quod hoc sit totaliter ex parte agentis & non ex parte actus ex qua ponitur penitus vniformis, sed actus præcedens habitum & actus sequens ipsum sunt quandoque penitus conformes quantum ad omnia quæ sunt in ipsis, ergo cum actus sequens

In prologo
primi. q. 1.